

поджоге леса графа Ивана Тышкевича удалось уличить двух крестьян Юрьевской волости, дело о которых передано судебному следователю» [2, с. 808].

Значительную часть надельной земли у крестьян Минской губернии занимали неудобные земли (болота, пески, каменистые и глинистые земельные участки и т.п.). Наиболее обширными они были в Бобруйском и Борисовском уездах. К наиболее высоким, по плодородности относились Слуцкий и Новогрудский уезды, с почвой большей частью суглинистой и отчасти черноземной. Пинский, Речицкий, Игуменский, Мозырский и Минский уезды с посредственно плодородной почвой занимали промежуточное положение [4, с. 445].

Таким образом, соотношение угодий на крестьянских надельных землях в Минской губернии во второй половине XIX века было неудовлетворительным, так как больше половины земель распахивалось за счет сокращения лесных площадей, неудобных, лугов. Это в свою очередь отрицательно влияло на развитие животноводства и внесения органических удобрений.

Литература

1. Белоруссия в эпоху капитализма : сб. док. и материалов: В 3 т. / сост. В.И. Мелешко, З.Е. Абезгауз, Т.А. Воробьева [и др.]. – Т.1. Развитие капитализма в сельском хозяйстве Белоруссии. – Минск: Наука и техника, 1983. – 272 с.
2. Главнейшие данные поземельной статистики по обследованию 1887 г. Вып. XXII : Минская губерния. – Спб.: Издание Центрального статистического комитета, 1896. – 15 с.
3. Документы і матэрыялы па гісторыі Беларусі: ў 4 т. / Акад. навук БССР, Ін-т гісторыі; пад рэд.: М.Н. Нікольскага [і інш.]. – Мінск: Выд-ва Акад. навук БССР, 1940. – Т. 2 (1772-1903). – 938 с.
4. Фридман, М.Б. Реализация реформы 1861 г. в Минской губернии / М. Б. Фридман // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы. 1962. – Минск: Наука и Техника. – 1964. – С. 442-454.

Асаблівасці цэнзурнай рэформы (1865 г.) ў Беларусі

Капачова Д.М., 1 курс, гістарычны факультэт, БДПУ;
наук. кір. – доктар гістарычных навук, прафесар М.М. Забаўскі, БДПУ

У свеце, дзе інфармацыя з'яўляецца рухаючай сілай грамадства важна зразумець спецыфіку, эвалюцыю цэнзуры, выявіць памылкі, якія былі дапушчаныя ў ходзе гісторыі.

Праблема ўзаемаадносін царскай ўрады і культуры на тэрыторыі Беларусі і Літвы ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. распрацавана даволі грунтоўна. Гэта навуковыя працы А. Цвікевіча, М. Доўнар-Запольскага, У. Ігнатоўскага. З сучасных айчынных навукоўцаў неабходна адзначыць даследаванні Л. Лыча, В. Шведа, А. Самусіка, А. Мальдзіса, С. Кузняева. Даследчыца гісторыі культуры С. Куль-Сяльверстава ў сваіх артыкулах і манаграфіі звярнула ўвагу на тое, што ў Расійскай імперыі ў канцы XVIII ст. не існавала спецыяльных органаў, якія б займаліся справамі культурнага жыцця і палітычнага нагляду за ім. Пачатак стварэнню цэнзурнай сістэмы быў пакладзены ў сувязі са справамі філаматаў, філарэтаў і іншых тайных таварыстваў. Статут 1826 г. пры Мікалаі I павінен быў дыктаваць накірунак думак і паводзін, а з 1832 г. была ўведзена цэнзура тэатральных паказаў у заходніх губернях. Да 1860 г. ўзаемасувязь паміж культурай і палітыкай найбольш праўлялася ў сферы адукацыі, цэнзуры кніг і тэатральнай дзейнасці [1].

Мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца вызначэнне асаблівасцей, якія адбыліся ў цэнзурнай палітыцы ўрада на беларуска-літоўскіх землях у сувязі з рэформай 1865 г. Яна ўвайшла ў гісторыю як самая абмежаваная і непапулярная з усіх рэформ дзяржаўных інстытутаў другой паловы XIX ст. Напярэдадні рэформы ўнутрыпалітычная сітуацыя ў Расійскай імперыі складалася не лепшым чынам. 1862 – 1863 г. – першыя змены ў цэнзурным рэжыме прынятыя грамадствам асабліва востра.

Распрацоўкай рэформы 1865 г. займаўся міністр цэнзуры і смутку - П. Валуеў і сакратар Рускага геаграфічнага таварыства – А. Галаунін.

6 красавіка 1865 г. былі зацверджаны часовыя правілы аб друку. Забягаючы ўперад хацелася адзначыць, што гэтыя правілы дзейнічалі на працягу 40 гадоў. Яны адмянялі папярэднюю цэнзуру для выдання навуковых установаў, а таксама для арыгінальных твораў памерам не менш чым 10 друкаваных аркушаў. Кніжныя выданні меншых памераў, што прызначаліся для шырокага поля чытачоў, павінны былі праходзіць папярэднюю цэнзуру. Пры ўмове ўнясення вялікага закладу перыядычныя некаторыя органы друку маглі быць вызвалены ад папярэдняй цэнзуры. Але пасля атрымання спецыяльнага дазволу міністра ўнутраных спраў іх выдаўцы і рэдактары неслі адказнасць праз суд. Для правінцыяльных газет і часопісаў заставалася папярэдняя цэнзура.

У Беларусі ў 60-я гг. XIX ст. дзейнічалі палажэнні асобных цыркуляраў віленскіх генерал-губернатораў М. Мураўёва і К. Каўфмана, згодна з якімі друк цалкам аддаваўся пад нагляд мясцовай адміністрацыі. З 1869 г. на беларускія губерні былі распаўсюджаны агульныя законы аб друку. Выданыя на беларускай, польскай, яўрэйскай мовах не дазвалялі [1].

Пасля падаўлення паўстання ўлада практычна забараняла беларускае друкаванае слова, што істотна прыпыніла літаратурны працэс. Арыгінальныя беларускія мастацкія творы друкаваліся пераважна за мяжой. Не было нацыянальнай перыёдыкі, калі не лічыць падпольны "Мужыцкай праўды",

якая у сямі сваіх нумарах паспела сказаць народу толькі самае неабходнае. Письменнікі былі вымушаны хавацца за псеуданімамі або выпускаць у свет свае творы ананімна.

Напачатку з'яўленне беларускамоўных твораў насіла калі не выпадковы, то як бы фрагментарны характар.

Рэформа не давала поўнай свабоды друку, нельга было якім бы то ні было чынам крытыкаваць царскую ўладу і сям'ю.

Улады жорстка абмяжоўвалі выдачу дазволу на новыя перыядычныя выданні, незалежныя ад урада. У мностве выпадкаў адпаведныя хадэйніцтвы з боку грамадскасі абвяргаліся без усялякай матывацыі. Па гэтай прычыне на тагачаснай тэрыторыі Беларусі да 80–х гг. XIX ст. не было перыядычных выданняў, незалежных ад урадавых устаноў і Праваслаўнай Царквы. Такім выданнем толькі з 1886 г. стала газета "Минский листок". Кожны яе нумар перад выхадам у свет праходзіў папярэдняю цэнзуру [1].

З 1863 па 1889 г. у межах Расійскай імперыі не з'явілася у друку ніводнага твора на беларускай мове. Царская цэнзура ў спробах друкавання беларускіх твораў бачыла пагрозу адзінству рускай літаратурнай мовы, і да 1905 г. забараняла такія публікацыі, за выключэннем фальклорных [2].

Даведацца пра цэнзуру ў сферы тэатра мы можам з дапамогай такой грунтоўнай працы як манаграфія ўроцлаўскага гісторыка і тэатразнаўца Збігнева Ендрыхоўскага «Гродзенскія тэатры 1784-1864». У шостым перадапошнім раздзеле «Прэм'ера «Мазэпы» (1848-1860)» разглядае самыя розныя з'явы тэатральнага жыцця Гродзеншчыны. Узмацненне расійскай цэнзуры і спробы «гульні» з ёй, становішча тэатраў: сталы холад, дрэнны дах, слабыя сцены і вільгаць, сталыя інтрыгі сярод актэраў і дырэктараў і летнія сезоны ў Друскеніках ствараюць агульны вобраз гэтага перыяду.

4 красавіка 1866 г. былы студэнт Д. Каракозаў здзесніў замах на жыццё імператара Аляксандра II. Гэта стала падставай для наступлення царызму і на рэформу цэнзуры. Былі закрыты некаторыя радыкальныя часопісы, а з мэтай усталявання жорсткага кантролю над палітычным зместам друку з 1873 г. міністру ўнутраных спраў было дазволена спыняць выданне перыядычных органаў. У 1879 г. такія атрымалі і генерал-губернатары. Правілы аб друку ад 28 жніўня 1882 г. канчаткова вызначылі курс на ўзмацненне цэнзурных забарон.

Спецыяльных дзяржаўных органаў, у пачатку XVIII ст., для кантралявання культурнага жыцця не існавала.

Цэнзурная сістэма была ўпершыню ўведзена ў 1826 г. пры Мікалаі I. Ёй спрыяла дзейнасць філаматаў і філарэтаў, якія ў сваю чаргу вялі вялікую "асвету" юнакоў аб родным краі.

6 красавіка 1865 г. былі зацверджаны часовыя правілы аб друку. Як правіла ўведзеныя меры ўжываліся толькі ў дачыненні да сталічных газет і часопісаў.

Цэнзура на тэрыторыі Беларусі цалкам належала ад мясцовай адміністрацыі. З 1869 г. на беларускія губерні былі распаўсюджаны агульныя законы аб друку. Выданні на беларускай, польскай, яўрэйскай мовах не дазваляліся.

З 1863 па 1905 г. друкаванне беларускіх мастацкіх твораў было забаронена ў межах Расійскай імперыі, акрамя фальклорных.

Літаратура

1. Забаўскі, М.М. Буржуазныя рэформы ў Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. / М.М. Забаўскі, А.Ф. Рацько. – Мінск : БДПУ, 2004. – 64 с.
2. Самбук, С.М. Палітыка царызму ў Беларусі ў другой палове XIX ст. / В. П. Панюціч. – Мінск : Акадэмія навук Беларускай ССР, Інстытут гісторыі, 1980. – 221 с.
3. В. С. Кошалеў Беларускае гісторыя XIX - пачатак XXI ст. / В. С. Кошалеў, – Мінск : БДУ, 2009. – 239 с.
4. Шелгуноў, Н.В. Буржуазныя рэформы 60-70-х гадоў XIX стагоддзя. – Саранск : МДУ, 1984. - 88 с.
5. Марахавец, Е. А. Буржуазныя рэформы 1860-х гадоў. – Масква : Ваен. выдавецтва ў Кіеве, 1947. - 80 с.

Деятельность земств по развитию образования

Куимова Н.А., 1 курс, исторический факультет, БГПУ;
науч. рук. – кандидат исторических наук, доцент С.А.Толмачева, БГПУ

Образование во все времена было важным аспектом жизни общества, ведь по уровню образованности судят об уровне развития народа, благополучии государства. Народное образование - это путь нашего развития и прогресса. Поэтому вопросы, связанные с развитием образования, с участием органов самоуправления в этом процессе вызывают интерес у общества. Этим обусловлена актуальность избранной темы. Отметим, что в современной белорусской историографии исследованиями в области деятельности земств по развитию образования занимались Слободин В.П., Новогродский В.Я., Толмачева С.А. и другие.

Цель данной работы состоит в изучении основных направлений деятельности земств по развитию образования на территории Беларуси.